

Kontrolní systém a audit banky

Činnost každé banky si vyžaduje kontrolu, která se provádí externě /centrální bankou a vnějším auditem/ a interně /formou vnitřní kontroly a vnitřního auditu banky/.

1. Kontrola banky ze strany centrální banky

Centrální banka provádí na základě legislativy nad ostatními bankami regulaci a dohled, zákon jí ukládá vykonávat dohled nad prováděním bankovních činností a pečovat o bezpečné fungování a účelný rozvoj bankovního systému. Dohled probíhá zejména formou různých výkazů a hlášení zasílaných bankami ve stanovených intervalech. Rozhodující součástí práce bankovního dohledu jsou však dohlídky přímo na místě.

Bankovní dohled svou soustavnou činností, posuzováním povolení působit jako banka a kontrolou dodržování pravidel obezřetného podnikání bank působí ke snižování rizik spojených s bankovními činnostmi, a to z hlediska předcházení rizikům i řešení jejich následků.

Přestože bankovní dohled má v kontrolní činnosti banky své nezastupitelné místo, těžiště kontrolní činnosti spočívá ve vnějším a vnitřním auditu a vnitřní kontrole banky.

2. Vnější audit bankovních činností

V souladu s obchodním zákoníkem a zákonem o účetnictví jsou banky povinny zajistit ověření své činnosti vnějším auditorem. Hlavní cíle a principy vnějšího auditu definuje zákon o auditorech a směrnice Komory auditorů.

Základní zaměření práce vnějšího auditu obsahuje:

- ověření správnosti a věrohodnosti účetní závěrky,
- posouzení hospodaření banky za příslušný rok, zejména z aspektu bankou podstupovaných rizik,
- vypracování zprávy o ověření účetní závěrky a hospodaření banky.

Vnějšího auditora /dále budeme uvádět pouze označení auditor/ si banka vybírá sama, je ho však povinna předložit k posouzení centrální bance, která je oprávněna předložený návrh odmítnout. Auditor a centrální banka pak účinně spolupracují, přičemž každá strana má v této spolupráci své povinnosti.

Cíle vnějšího auditu banky jsou následující:

- *základním cílem* je vyjádření názoru na účetní závěrku banky, přičemž se zejména ověřuje, zda je ve výroční zprávě věrně zobrazen stav majetku, pohledávek a závazků banky, její finanční operace a hospodářský výsledek, zda je účetnictví vedeno úplně, průkazným způsobem a správně,
- *další cíle auditu* – reakce na zvýšené riziko spojené s charakterem činnosti bankovních institucí, testování vnitřního bankovního systému – soustřeďuje se zejména na ty činnosti, které významně ovlivňují kvalitu aktiv, pasiv a hospodářského výsledku banky.

Při vnějším auditu se zpravidla vybírají ty činnosti a oblasti banky, kterým auditor věnuje zvýšenou pozornost. Je to zejména prověření bezpečného zajištění pokladních hodnot, účetnictví a vnitřního kontrolního systému a zda při velké míře decentralizace pravomoci a rozptýlení účetních a kontrolních funkcí /v případě rozsáhlé sítě poboček a jednatelství/ jsou dodržovány jednotné provozní a účetní metody.

Zvláštní pozornost je věnována mimobilančním položkám a dodržování regulativních požadavků vyhlášených bankovním dohledem. Poněvadž práce auditora nemůže obsáhnout všechny bankovní operace, jsou základem auditorova ověřování testy, technika výběru vzorků a analytické kontrolní postupy. Výsledkem práce auditora je auditorská zpráva a auditorský výrok. Zpráva auditora je určena akcionářům, společníkům, představenstvu a předává se také bankovnímu dohledu. Auditor v ní uvádí obchodní jméno účetní jednotky, období a datum účetní závěrky a výroční zprávy, předmět a účel ověření, odvolávky na uplatněné směrnice a postupy. Nejdůležitější částí auditorské zprávy je výrok auditora.

Možné typy výroků auditora jsou:

- *bez výhrad* /pokud nezjistil nesprávnosti, které by zásadnějším způsobem ovlivňovaly účetní závěrku/,

- s výhradou /pokud zjistil významné nesprávnosti, současně uvede jejich vliv na účetní závěrku/,
- odmítnutí výroku / pokud nemá dostatek průkazných informací o spolehlivosti dat v účetní závěrce a nemůže je ani po vyžádání získat/,
- záporný výrok / pokud jsou zjištěny významné nesprávnosti tak zásadní, že došlo k závažnému zkreslení údajů účetní závěrky/.

I když je auditor odpovědný za objektivní ověření a vyřčení výroku o účetní závěrce, odpovědnost za správnost vedení účetnictví a zpracování účetní závěrky spočívá na bance /zastoupené jejím statutárním orgánem/.

Bankovní dohled i auditoři se při své práci setkávají s podobnými problémy, proto mohou při své práci spolupracovat a využívat navzájem své informace a zjištění, důležité pro obezřetné uskutečňování bankovních činností, řízení banky a adekvátní kontrolu.

Spolupráce bankovního dohledu, vedení banky a auditorů je následující:

- Vedení banky má odpovědnost za kvalifikované a obezřetné zajišťování úkolů, za vytvoření a řádné fungování vnitřního kontrolního systému, za vytváření dostatečných rezerv a opravných položek na případné ztráty, za dodržování zákonných a jiných předpisů a za ochranu zájmů akcionářů i věřitelů. Odpovídá i za správné vedení účetnictví, za sestavování účetní závěrky a za to, že auditor obdržel všechny potřebné informace k jejímu ověření. Navíc nese zodpovědnost za zavedení a účinné plnění funkce vnitřního auditora, který mj. ověřuje, zda jsou vnitřní kontrolní mechanismy dobře navrženy a správně prováděny, odpovídá i za nezávislost vnitřního auditu a za to, že na základě zjištění jsou včas přijímána potřebná opatření.
- Bankovní dohled sleduje jako svou hlavní úlohu ochranu vkladatelů a zajišťování bankovního systému. Svoji funkci vykonává zejména kontrolou plnění pravidel obezřetného podnikání bank /stanovených opatřeními centrální banky/, dohlížením na místě a vyhodnocováním zasílaných účetních výkazů a hlášení. Základem je řádně vedená účetní evidence, která odráží objektivní skutečnost, přesné a obezřetné hodnocení aktiv, organizační struktury a informačního a kontrolního systému banky.

- *Vnější auditor* sleduje cíl vyjádřit názor na to, zda účetní závěrka banky věrně zobrazuje majetek, závazky, vlastní jmění, finanční situaci banky a výsledky jejího hospodaření za příslušné období. Jeho výrok však není zárukou budoucí životaschopnosti banky ani schopnosti účinného řízení banky. Pro auditora je důležité zejména získat jistotu, že se banka řídí příslušnými platnými účetními postupy a že je důsledně uplatňuje při vedení účetnictví i při sestavování účetní závěrky.

Vzájemný vztah mezi bankovním dohledem a vnějším auditem je dán shodnými zájmy o stejné problémové okruhy bank, i když cíle zkoumání jsou mnohdy rozdílné. Přesto je v řadě oblastí spolupráce bankovního dohledu a auditu vzájemně prospěšná a žádoucí. Auditorské zprávy jsou pro centrální banku zajímavou databází o účetní závěrce, auditor na druhou stranu často přihlíží k opatřením centrální banky.

Údaje z auditem ověřené účetní závěrky banky však neslouží pouze bankovnímu dohledu, ale banka je tyto povinna zveřejňovat a vydávat výroční zprávu, která má tento obsah:

- základ tvoří údaje zveřejňované účetní závěrky, jméno auditora a jeho výrok, ale i údaje o důležitých skutečnostech, ke kterým došlo po uzávěrce účetního období, předpokládaný budoucí vývoj banky apod.,
- uspořádání a obsahové vymezení položek účetní závěrky a rozsah údajů určený ke zveřejnění vymezuje příslušná legislativa, údaje z účetní závěrky banka zveřejňuje vždy za běžné a minulé účetní období u jednotlivých položek aktiv a pasiv, nákladů a výnosů.

3. Kontrolní funkce dozorčí rady banky

Legislativní vymezení postavení dozorčí rady banky:

Zákon o bankách hovoří o tom, že banka musí mít statutární orgán a dozorčí radu. Základní postavení dozorčí rady banky plyne z obchodního zákoníku. Specifika jejího postavení musí být zakotvena ve stanovách banky.

Úlohou dozorčí rady je dohlížet na výkon působnosti představenstva a na uskutečňování podnikatelské činnosti banky. Její členové jsou oprávněni nahlížet do všech dokladů a zápisů týkajících se činnosti banky a kontrolují, zda jsou účetní zápisy řádně vedeny v souladu s právními předpisy, stanovami a pokyny valné hromady. Dozorčí rada přezkoumává roční

účetní závěrku a návrh na rozdělení zisku a předkládá své vyjádření valné hromadě. Jestliže to vyžadují zájmy banky, může valnou hromadu i svolat a navrhnout na ní potřebná opatření.

Funkce dozorčí rady na základě mezinárodních zkušeností jsou následující:

- *kontrola a řízení bankovní strategie* - patří sem zejména plány činnosti, politika rizika, roční rozpočty a obchodní plány, stanovení cílů výkonu, sledování výkonnosti banky, odsouhlasení velkých transakcí /jako jsou kapitálové výdaje, akvizice a rušení majetku/,
- *kontrola a řízení v oblasti klíčových řídicích pracovníků* - patří sem zejména výběr, sledování v případě nutnosti i jejich výměna, kontrola odměn, zajištění oficiálního a přehledného jmenovacího procesu, sledování a řízení případných konfliktních zájmů managementu a členů představenstva,
- *kontrola a řízení v oblasti účetnictví, výkaznictví a systémů kontroly* - patří sem zejména zajištění integrity účetnictví banky a systémů finančního výkaznictví, včetně nezávislého auditu, zavedení příslušných systémů pro kontrolu a řízení finanční kontroly a souladu se zákonem,
- *kontrola v oblasti řídicích činností* - patří sem zejména sledování efektivnosti řídicích činností, které jsou základem fungování banky a sledování jejich případných změn,
- *dohled nad informačním systémem* - patří sem zejména sledování procesu poskytování a průhledností informací.

Členové dozorčí rady mají povinnost chránit zájmy společnosti a akcionářů. Dozorčí rada by měla mít neomezený přístup k vnitřní kontrole a vnitřnímu auditu banky, včetně práva nařídit vykonání určitých šetření ve jménu dozorčí rady v případě sledování jakéhokoli podezření z podvodu a za účelem kontroly efektivnosti vnitřní kontroly banky.

4. Vnitřní kontrola banky

Vnitřní kontrola je základním ochranným prvkem před potencionálními chybami, ztrátami a nesrovnalostmi. Jejím cílem je zejména ochrana aktiv banky, kontrola přesnosti a spolehlivosti účetních údajů, podpora operativní efektivnosti a zajištění souladu s předepsanými zásadami a postupy. Hlavní zásady vnitřní kontroly:

- *jasně vyjádřené kontrolní cíle*, zejména ochrana bezpečnosti operací, cenností, majetku a osob, zvyšování účinnosti a kvality služeb, zajišťování ochrany a rozšiřování spolehlivých a rychle disponibilních informací, zajišťování dodržování cílů stanovených vedením banky,
- *příručka operačních postupů* potřebná vzhledem ke specifickým rysům bankovní činnosti a s tím souvisejícími riziky, ve svém obsahu přesná a úplná, k faktické dispozici uživatelům, přísně aplikována a stále aktualizována,
- *přísné oddělení úkolů a supervize*, tj.oddělení povolení, provedení a kontroly příslušných bankovních operací, musí být odděleny a svěřeny různým osobám nebo orgánům tak, aby byly zajištěny cíle bezpečnosti a kvality operací, v zásadě by se měly provádět dva typy kontrol – kontrola vlastní operace a kontrola jejího účetního zachycení,
- *výběr kontrol* závisí na celé řadě faktorů, zejména na riziku a složitosti operace, kompetence personálu, nákladů na kontrolu, cílů kontroly, spolehlivosti postupů apod.,
- *permanentní dokladování účtů* - každý bankovní akt je zároveň účetním aktem, důsledkem je obrovský počet účetních zápisů a účtů, navíc existence účtů, které časem vyžadují transfer zpravidla do ztrát a používání neodůvodněných účtů, aby sloužily jako zástěrka vnitřním podvodům a zpronevěrám,
- *účinný vnitřní audit* zabezpečovaný patřičně kvalifikovaným auditorským týmem, nezávislým na managementu banky, který je jím kontrolovaný,

- *výkonný informační a kontrolní systém řízení* umožňuje pomocí kvalitních informací a systému měření výkonů odhalení určitých anomálií a zároveň umožňuje zlepšení výkonů banky, poskytuje bance účinný nástroj permanentního hledání největší účinnosti, nejlepší rentability, rychlé odhalování omylů v řízení, zavádění opravných akcí a uvědomení si změn prostředí,
- *kvalifikovaný personál* je klíčovým prvkem dobré vnitřní kontroly, všechny postupy a systémy by byly neúčinné bez personálu kvalifikovaného pro jejich realizaci.

V zásadě platí, že kontrola musí být jedna, tj. nemělo by docházet ke zvyšování počtu nebo k duplikaci kontrol. Kontrola musí být cílená a reálná, přičemž je třeba mít stále na mysli náklady na provádění kontrol. Musí se důsledně dodržovat pravidlo, že delegování pravomocí s sebou přináší povinnosti provádět kontrolu a supervizi. Příliš velké ztráty nebo četné podvody jsou důsledkem laxnosti a toho, že lidé plně nevykonávají svou odpovědnost.

Podmínky efektivního fungování vnitřní kontroly:

- každý pracovní postup se musí uskutečňovat podle stanovených pravidel v předem daném organizačním systému,
- musí se uskutečnit dalekosáhlé rozdělení funkcí s jasnými okruhy odpovědnosti,
- je třeba zabudovat kontrolní mechanismy do pracovních postupů.

Všechny postupy pro zpracování bankovních transakcí, včetně platebních příkazů, zpracování šeků a poskytování úvěrů by měly obsahovat příslušné kontrolní mechanismy, včetně doporučení za účelem snížení možnosti zneužití ze strany banky a odhalení podvodů.

5. Postavení a úlohy vnitřního auditu banky

Ve starším pojetí byl obsah činnosti vnitřního auditu zúžen na zkoumání a vyhodnocování vnitřní kontroly. V moderním pojetí je poradním orgánem vedení banky, který hledá způsoby, jak dosáhnout vyšší efektivity prostřednictvím neustálého zdokonalování uplatňované strategie, užívaných metod, systémů a postupů banky.

Služby poskytované vnitřním auditem:

- finanční audit,
- prevence a odhalování podvodů,
- vnitřní účetní kontrola,
- audit operací,
- audit produktivity,
- audit banky,
- audit managementu,
- audit personálního rozvoje,
- audit vnějších vztahů atd.

Hlavními žadateli a odběrateli služeb vnitřního auditu jsou řídicí orgány banky, provozní management, výbor pro audit a vnější auditoři. K službám vnitřního auditu patří analýzy, hodnocení, doporučení a informace. Vnitřní audit se stává součástí vedení, vnitřním poradcem a konzultantem banky, čím se vymezují nové hranice auditorské činnosti.

Rozdíly mezi vnitřním a vnějším auditem:

- *vnitřní audit* představuje samostatnou a nezávislou činnost, při které útvar vnitřního auditu spolupracuje s útvary provádějícími vnitřní kontrolu,
- *vnější audit* je služba poskytovaná kvalifikovanými odborníky v oboru účetnictví, jejímž cílem je vyjádřit objektivní názor na to, zda stav hospodaření banky odpovídá ekonomické a finanční situaci banky v daném okamžiku, a zda jsou výsledky hospodaření a změny v daném období v souladu s obecně přijatými účetními zásadami.

Vnitřní audit zpravidla spolupracuje s vnějším auditem.

Vztah vnitřního auditu a vnitřní kontroly:

- vnitřní audit je součástí vnitřní kontroly banky, vnitřní kontrola je však širším pojmem,

- vnitřní kontrola a vnitřní audit se svými cíli neliší – jejich úkolem je působit předběžně, tj. vést osoby, které jsou předmětem dohledu, k jednání odpovídajícímu předpisům - mají ovšem působit i následně, tj. zjišťovat odchylky,
- vnitřní audit nenahrazuje vnitřní kontrolu, mají v bance své odlišné místo a poslání,
- vnitřní kontrola je součástí řízení banky, vnitřní audit podporuje racionální systém řízení banky.

Činnost vnitřního auditu je plánovaná, předpokládá roční a střednědobé plány.

Vnitřní audit má povinnost po ukončení účetního období předložit auditorskou zprávu, která je výsledkem průzkumu, šetření a analýz, uskutečněných v průběhu provádění vnitřního auditu. V předepsané písemné podobě shrnuje názor auditorů na auditovanou oblast, s přihlédnutím ke stanoveným cílům, k vnitřní kontrole a k nedostatkům, které byly zjištěny a doporučení vhodných nápravných opatření, vedoucích k odstranění zjištěných nedostatků.

Značné nároky vnitřní audit klade na přípravu auditorů. Vnitřní auditor by měl být dynamickou osobností se společenským vystupováním, se schopností naslouchat, s příslušným vzděláním a schopností vytvořit ovzduší důvěry, s přijatelným vzezřením, čestný a objektivní. Při své práci se musí řídit etickým kodexem vnitřního auditora.

Použitá literatura:

KOLEKTIV AUTORU. Finanční řízení bank. Praha: Bankovní institut,a.s., 1997, 341 str.

PETRJÁNOŠOVÁ, B. Bankovníctví II. Brno:ESF MU, 2004, 80 str.

SARDI, A. Vnitřní bankovní audit. Praha:HZ Praha, spol. s r.o., 1996

Zákon o bankách a opatření centrální banky